

İslam Geleneğinde Müslümanların Çocuklarına Kur'an'ı Öğretme Motivasyonları

Motivations of Muslims for Teaching the Quran to Their Children in the Islamic Tradition

Öz

Çalışmanın amacı İslam geleneğinde Müslümanların çocuklara Kur'an öğretimindeki motivasyonlarının neler olduğunu tespit ve tahlil etmektir. Nitel yönteminin uygulandığı araştırmada doküman analiz tekniği ile klasik ve güncel kaynaklara ulaşılmıştır. Elde edilen veriler, makalede betimsel analiz tekniği ile işlenmiştir. Müslümanların Kur'an öğretimine çocukluk döneminde başlamalarının motivasyonları arasında modern çağlara kadar bütün toplumlarda yaygın görülen çocukluk algısıyla izah etmek mümkündür. Bu anlayışta çocuk, "minyatür yetişkin" olarak görülmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Müslümanların da daha çocuk yaşta, dinlerinin inananını yaratma çabası içerisinde oldukları ifade edilebilir. Bu bağlamda çocuklara verilen eğitimin merkezinde Kur'an öğretiminin yer almasındaki en temel motivasyonlardan birinin, kaynağını ve gücünü ayetlerin yorumları ve hadislerin şerhlerinden alan ve buna bağlı olarak yerleşen geleneksel anlayışın olduğu fark edilmektedir. Kur'an'ı öğretmenin ve onu öğrenmenin kişiye uhrevi sevap kazandıracağı inancı, eğitimin hedef kitlesini çocukları kapsayacak şekilde genişletmiştir. Çocukların da yerine getirmesi istenen namazın kabul şartlarından birinin Kur'an kıraati olması yine motivasyon kaynaklarından birini teşkil etmektedir. İslam medeniyetinin en temel kaynağı Kur'an kabul edilmektedir. İslam eğitim geleneğinde genellikle ergenlik ve yetişkinlik döneminde gerçekleştirile dini yüksek tahsilde Kur'an'ı okuyabilme ön koşul öğrenme olarak gereklidir. Kur'an'ı okuyabilme bilişsel giriş davranışının veya becerisinin çocuklukta temel eğitimde kazandırılmasına ağırlık verilmiştir. İslam düşünce geleneğinde tüm bilgi ve bilimlerin öz olarak Kur'an'da bulunduğu dair anlayış, yine temel eğitim seviyesinde çocuklara Kur'an öğretimine önem verilmesinde kendini tebarüz ettirmiştir. İslam eğitim düşüncesinde kalıcı davranışların yerleşmesinde çocukluk, pedagojik olarak en elverişli dönem ve çocuğa kazandırılması gereken en öncelikli davranış ise Kur'an'ı okuma becerisi kabul edilmiştir. Ancak İslam eğitim anlayışında çocuklara Kur'an öğretimi verilmesi konusunda Müslümanlarda oluşan hassasiyetin temelinde pedagojik anlayıştan ziyade dini öğretilerden beslenen geleneksellik söz konusudur.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, İslam Eğitimi, Kur'an Öğretimi, Çocuk, Gelenek, Pedagoji

Abstract

The aim of the study is to identify and analyze the motivations behind Muslims' teaching of the Quran to children within the Islamic tradition. Using qualitative methodology, the research accessed classic and contemporary sources through document analysis. The data obtained are processed in the article using descriptive analysis technique. The motivation for Muslims to start teaching the Quran from childhood can be explained by the perception of childhood prevalent in all societies up to the modern era. In this view, a child is seen as a "miniature adult". Like in the rest of the world, Muslims also strive to create believers of their religion from a young age. In this context, one of the fundamental motivations for placing Quran teaching at the center of children's education is the traditional understanding that draws its source and strength from the interpretations of verses and the explanations of hadiths. The belief that teaching and learning the Quran brings otherworldly rewards has expanded the target audience of education to include children. The requirement of Quran recitation as one of the conditions for the acceptance of prayer, which children are also expected to perform, is another source of motivation. The Quran is considered the fundamental source of Islamic civilization. In the Islamic education tradition, the ability to read the Quran is a necessary prerequisite for religious higher education usually undertaken during adolescence and adulthood. Emphasis is placed on acquiring the cognitive entry behavior or skill of being able to read the Quran during basic education in childhood. The understanding in Islamic thought tradition that all knowledge and sciences fundamentally reside in the Quran has manifested itself in the importance given to teaching the Quran to children at the basic education level. In Islamic educational thought, childhood is pedagogically the most favorable period for instilling lasting behaviors, and the most important behavior to be instilled in a child is the skill of reading the Quran. However, the sensitivity among Muslims regarding the teaching of the Quran to children in Islamic educational philosophy is rooted more in traditionalism fed by religious teachings than in pedagogical understanding.

Keywords: Religious Education, Islamic Education, Quran Teaching, Child, Tradition, Pedagogy

Kasım KOCAMAN

Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Associate Professor, Kütahya Dumlupınar University, Faculty Islamic, Department of Philosophy and Religious Sciences.
kasim.kocaman@dpu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-7083-6327>
<https://ror.org/01fxqs415>

Makale Türü-Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received: 08.11.2023
Kabul Tarihi/Accepted: 25.12.2023
Yayın Tarihi/Date Published: 31.12.2023

Atıf/Cite as: Kocaman, K. (2023). İslam Geleneğinde Müslümanların Çocuklarına Kur'an'ı Öğretme Motivasyonları. *Turkish Academic Research Review*, 8 (4), 1440-1454.

Değerlendirme/Peer-Review: Ön İnceleme: İç Hakem (Editörler). İçerik İnceleme: İki Dış Hakem/Çift taraflı körleme. Single anonymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two external.

Benzerlik Taraması/Plagiarism Checks: Yapıldı-Turnitin/Yes-Turnitin.

Yayıncı/Published: Published by Mehmet ŞAHİN Since 2016- Akdeniz University, Faculty of Theology, Antalya, 07058 Turkey.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Kasım Kocaman

Çıkar Çatışması/Conflicts of Interest: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / The author(s) has no conflict of interest to declare.

Finansman/Grant Support: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır. / The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Etik Bildirim/Complaints: turkisharr@gmail.com

Telif Hakkı & Lisans/Copyright & License: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Kur'an taşıdığı dini-ahlaki öğretileriyle Müslümanlar nezdinde merkezi bir öneme ve tayin edici bir role sahiptir. İslam kültür ve medeniyetinin temel kaynağı Kur'an'dır. O, İslami eğitime ruhunu verdiği gibi aynı zamanda öğretimi gerçekleştirilen dini bilgi, duygu ve becerileri barındıran bir yapıya sahiptir. İslamiyet'in daha ilk yıllarından başlamak üzere Kur'an okunması, dinlenmesi, ezberlenmesi ve anlamı üzerinde düşünülmesi açısından İslam eğitim ve öğretiminin merkezinde yer almıştır. İslami din eğitimi bir bakıma 'Kur'an eğitimi' biçiminde algılanmıştır (Köylü & Oruç, 2017, s. 71). Müslüman geleneğinde İslam dinini öğrenmenin Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek; Kur'an'ı öğrenmenin de İslam dinini öğrenmek olduğu kanaati hâkim olmuştur (Selçuk & Bilgin, 1995, s. 3). Bu anlayış kapsamında İslam'ın zuhurunun ilk günlerinden bu yana "Kur'an'ın öğrenilmesi, öğretilmesi, ezberlenmesi ve diğer Kur'an ilimlerinin tahsili ile ilgili gayretler, İslam'ın hâkim olduğu çeşitli coğrafyalarda birbirinden farklı veya benzer bir şekilde günümüze kadar devam etmiştir"(Başkurt, 2007, s. 23).

İslam eğitim geleneği İslamiyet'in ilk yıllarında yetişkinlerin eğitimine dayanmaktadır. Günümüz örgün eğitim anlayışına göre gençlerin ve çocukların bu eğitim-öğretim sürecinde yer almaları daha sonraki süreçlerde gerçekleşmiştir (Selçuk & Bilgin, 1995, s. 3). Dünya insanlık tarihinde bütün dinler, kültür ve medeniyetler çocukları, çocukluk sonrası dönemlere hazırlamak için eğitim-öğretim süreçlerinden geçirmişlerdir (Stearns, 2018, s. 13). Benzer durum İslam kültür ve medeniyeti için de söz konusudur (A. Çelebi, 1998, s. 35). İslam eğitim geleneğinde çok erken yaşlardan itibaren çocukların eğitimine başlanmış (Köylü & Oruç, 2017, s. 72), Kur'an-ı Kerim'in öğretimi bu eğitimin merkezinde yer almış (Baltacı, 2005, ss. 76-79), öğretimi ilk gerçekleştirilen de Kur'an olmuştur (A. Çelebi, 1998, s. 50; Zeydan, 1329, ss. 406-407).

Kur'an'ı öğretmek ve öğrenmek Müslüman geleneğinde toplumun yetişkinlerinin en azından bir kısmı tarafından yerine getirilmesi zorunlu (farz-ı kifaye) bir faaliyet olarak nitelendirilmektedir (Zerkeşi, 1972, s. 456). Çocuklar ise akil-baliğ olan Müslümanların yerine getirme zorunlu olduğu fiillerden dinen mükellef tutulmamışlardır. Ancak Müslüman toplumlar çocukların Kur'an'ı öğrenmeleri konusunda azami ölçüde gayret göstermişlerdir (Çetin, 2013, ss. 35-37). Çocukların Kur'an'ı okuma ve öğrenme zorunluluğu olmamasına rağmen çocuk eğitiminde Kur'an öğretimine azami ölçüde hassasiyet gösterilmesi oldukça dikkat çekicidir. Bu durumun temelinde bazı nedenlerin olması tabiidir. Zira tüm insanların davranışlarının altında yatan içsel ve dışsal güdüleyicilerin ve değerlerin olduğu bilinen bir gerçektir. Müslümanların çocuklarına Kur'an'ı öğretme çabalarının altında da bazı motivasyonların olması tabii bir durumdur.

Doküman analizine dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışmada, Müslümanların çocukların eğitiminde Kur'an öğretimine ağırlık vermelerinin temel saikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çocukluk döneminin çok erken yaşlarında Kur'an öğretme hassasiyetlerine dair ulaşılan veriler, betimsel analiz tekniği ile belli temalar oluşturularak işlenmiştir.

1. İslam Geleneğinde Müslümanların Çocuklara Kur'an Öğretme Motivasyonları

Yabancı kökenli bir kavram olan motivasyon, Türkçede "güdüleme" anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde güdüleme kelimesinin kök biçimi olan güdü, "bilinçli veya bilinçsiz olarak davranışı doğuran, davranışın sürekliliğini sağlayan ve ona yön veren herhangi bir güç, saik; bir etkinlik veya işin gizli sebebi"(TDK, 2023) olarak tanımlanmaktadır. Güdü ve güdüleme kelimelerine yüklenen anlamdan hareketle motivasyona, birey ve toplumları hedeflere sevk eden veya amaçlarını gerçekleştirmeye yönelik davranışı aktive

eden ve sürdüren bir durum, şeklinde anlam verilmektedir (Bayrakçı vd., 2021, s. 679). İnsanları güdüleyen veya “harekete geçiren ve hareketlerinin yönlerini belirleyen, onların düşünceleri, umutları, inançlarıdır”(Ercan, 2021). Buna göre Müslümanları tarihsel süreçte çocuklarının eğitiminde Kur'an öğretme hedefine veya davranışına sevk eden motivasyonlar aşağıdaki gibi sıralanıp izah edilebilir.

1.1. Geleneksel Bir Anlayışın Olması

Kökenlerinde dini ve mahalli referansların olduğu örf ve adetlerin, geleneksel uygulamalara çok ciddi tesirde bulunduğu bilinen bir gerçektir. Zamanla toplumların yerleşmiş davranışlarına dönüşen bu geleneksel motifler, eğitim-öğretim süreçlerinde de kendini hissettirmektedir (Selçuk, 1991, s. 17). Böyle bir anlayışın oluşmasında ve devam ettirilmesinde, yerleşmiş bir geleneğin önemli oranda etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu nedenle Müslümanlar çocuklarına Kur'an-ı Kerim öğretiminin gerçekleştirildiği kütüphane veya mektep gibi eğitim kurumları ihdas etmişler, çok farklı yol ve yöntemler geliştirmişlerdir (Kabisi, 1966, ss. 28-32).

İslamiyet'in daha ilk dönemlerinden itibaren çocuklara Kur'an öğretimi ile ilgili uygulamaların olduğu görülmektedir. Zamanla bu uygulamaların günümüze kadar süre gelen geleneğe dönüştüğü fark edilmektedir. Böyle bir geleneksel yaklaşımın oluşmasında, yerleşmesinde ve sürdürüle gelmesinde bir takım motivasyon kaynaklarının olması tabiidir. İnsanların faydalı bulunduğu davranışların zamanla tekrar edilerek belli bir anlam bütünlüğü kazanarak geleneğe dönüştüğü bilinmektedir (Karaman, 1998, ss. 369-371).

İslami geleneğin veya Müslümanların geleneklerinin oluşmasında Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in sünneti, sahabe ve tabinin uygulamaları en önemli kaynakların başında gelmektedir. Nitekim çocuklara Kur'an-ı Kerim'in öğretilmesini tavsiye eden hadisler bulunmaktadır. Bir hadisinde Hz. Muhammed çocuklara Kur'an'ın öğretilmesini istemektedir. Bu isteğini de uhrevi mükâfatlarla pekiştirmektedir. Kur'an-ı Kerimi öğrenenlerin kıyamet gününde peygamberler ve Allah'a saygılı seçkin bilginlerle bir arada olacaklarını müjdelemektedir (Münâvî, 1972, s. 225).

Sahabeden Enes bin Malik daha çocuk yaşta annesi tarafından Hz. Muhammed'in (sav) hizmetine verilmiştir. Hz. Peygamber de onun yetiştirilmesi ve terbiyesi ile ilgilenmiş, Kur'an'ı öğrenmesi ve okuması konusunda onu teşvik etmiştir. Hz. Muhammed'in (sav) kendisiyle ilgili “Allah'ım ona Kitab'ı (Kur'an-ı Kerim) öğret ve dinde mütihaz kıl” (Buhârî, 2000, ss. 7-14; 14-22) şeklinde dua ettiği, küçük yaşta sahabe vasfını kazanan Abdullah b. Abbas, on yaşlarında iken Kur'an'ı çok iyi öğrenmiş, hatta onun bir bölümünü hıfz etmiştir. Mülk süresinin çocukları kapsayacak şekilde tüm aile bireylerinin hıfz etmelerini salık vermiştir (Canan, 2000, ss. 129-131). Yine Hz. Muhammed (sav), altı veya sekiz yaşında akıl-baliğ olmayan Amr b. Selime'yi toplumunda Kur'an-ı Kerim'i en iyi bildiğinden veya okuduğundan dolayı imamlık vazifesiyle görevlendirmiştir (Nesaî, 2000, s. 2138). İslam tarihin ilk dönemlerindeki bu örnek ve uygulamalar Müslüman toplumların çocuklarına Kur'an öğretimi konusundaki motivasyonlarının geleneksel köklerine işaret etmesi bakımından önemlidir.

1.2. Uhrevi Mükâfata Nail Olma İsteği

Dinen bir insanın iyi ve güzel davranışları dünya hayatında makbul sayılacağı gibi ahirette de sevap veya mükâfat ile ödüllendirilecektir (Karadaş, 2009, s. 581). Bu bağlamda ilim tahsilinde bulunmak ve Kur'an-ı Kerim'i okumak da kişiye sevap kazandıracak nafiye ibadetler arasında zikredilmiştir.(Bağçeci, 1994, s. 383) Bir hadiste

(Buhârî, 2000, ss. 432-438) aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'i öğrenmenin ve öğretmenin en faziletli davranışlar veya eylemler arasında yer aldığı vurgulamıştır.

Hz. Muhammed'in (sav) Kur'an-ı Kerim okumayı pekiştirici ve okuyanları sevapla müjdeleyici hadislerinin olması bu konuda Müslümanlarda ayrı bir şevk uyandırmıştır. Bu hadislerin, Kur'an-ı Kerimi güzel okuyanların meleklerle birlikte olacağı, hatta kekeleyerek okuyanların iki kat sevaba nail olacağı;(Buhârî, 2000, s. 230) bir harfini okuyanın bile on iyilik sevabı kazanacağı (Tirmizî, 2000, s. 1944) ve ne kadar çok okursa bir kişi o nispette cennetin en üst mevkilerine yükseleceği (Ebu Davud, 2000, s. 1332) gibi bir Müslümanı oldukça motive edici anlamlar taşıdığı görülmektedir.

“İnsan ölünce, üç ameli dışında bütün amellerinin sevabı kesilir: sadaka-i câriye, kendisinden istifade edilen ilim, arkasından dua eden hayırlı evlât...”¹ bu hadis, ölümü sonrasında kişinin sevap kazanmaya devam edeceğine işaret etmektedir. Bunlar arasında kişiye vefatının ardından dua eden hayırlı evladın olması, Kur'an'ın çocuklara öğretilmesini teşvik edici önemli temel referans kaynaklarından biri olmuştur.

İslam eğitimine dair eserler incelendiğinde umumiyetle mevzu bahis edilen konuların ilkinin Kur'an'ın çocuklara öğretilmesinin geldiği görülmektedir (İbn Sahnûn, 1972, ss. 75-83). Bu kapsamda genellikle “sizin en üstünüz/en hayırlınız, Kur'an'ı öğrenen ve öğretenidir”(Buhârî, 2000, ss. 432-438) hadisine değinildiği fark edilmektedir. Özellikle bu hadis Müslümanların Kur'an-ı Kerim öğretmelerinde ve öğrenmelerinde çok önemli motivasyon kaynağı olmuştur. Nitekim tâbiinden Ebu Abdîrahman es-Sülemî (ö. 692), elli yıla yakın bir süre Kufe mescidinde Hz. Muhammed'in (sav) torunları Hasan ve Hüseyin de olmak üzere pek çok kişiye Kur'an'ı öğretmiştir (Altıkulaç, 2011, s. 49). Oldukça uzun sayılabilecek Kur'an öğretmenliği vazifesini yerine getirme hususundaki itici gücün ve motivasyon kaynağının “işte beni yıllardır burada oturtan bu hadistir”(Cezerî, 1985, s. 13) diyerek bahsi geçen hadise işaret etmiştir.

İbni Haldun da Müslüman toplumların çocuk eğitiminde öncelikle Kur'an öğretimine yer vermelerinin, hatta Kur'an öğretimiyle çocuk eğitimine başlamalarının altında uhrevi sevaba nail olma inancının bulunduğunu belirtmektedir (İbn Haldûn, 2001, ss. 742-743). Dolayısıyla Müslüman birey ve toplumların çocuklarının eğitiminde Kur'an öğretimine öncelikli yer vermelerinin ve bu konudaki hassasiyetlerinin en önemlilerinden birinin uhrevi ecir ve mükâfata ulaşma arzularının olduğunu söylemek mümkündür.

1.3. Kur'an Kıratının Namazın Şartlarından Olması

Namaz ibadeti, İslam'ın şartlarının en başında gelenleri arasında yer almaktadır.² Ergenlik çağına erişmiş her Müslüman, dinen namazı yerine getirmekle yükümlü tutulmuştur. Çocuklar ise akil-baliğ, ergen sayılmadıklarından dolayı bu ibadeti yerine getirme sorumluluğundan muaftırlar.(Zuhaylî, t.y., s. 565) Ne var ki Müslüman geleneğinde namaz kılma alışkanlığı kazandırmak ve namaza dair olumlu tutum sahibi olmalarını sağlamak amacıyla daha küçük yaşlardan itibaren çocuklara namaz kılma eğitim ve öğretimine önem verilmiş ve özen gösterilmiştir (Canan, 2000, ss. 131-133).

Çocuklara yedi yaşına geldiklerinde namaz eğitimi verilmesini tavsiye eden ve on yaşından sonra ise kendilerine namaz kılmalarının emredilmesi gerektiğini vurgulayan hadisler bulunmaktadır.³ Yine Hz. Peygamber

¹ Müslim, Vasiyet, 14; Ebu Davud, Vasaya 14; Tirmizî, Ahkâm 36; Nesai, Vasaya 8.

² Buhari, İman, 2; Müslim, İman, 21.

³ Ebû Davut, Salât, 26; Ahmed bin Hanbel, III/404, h.no: 15276.

zamanında bayram ve cenaze namazlarına çocukların da iştirak ettiklerine dair bilgiler bulunmaktadır (Buhârî, 2000, ss. 74-78; 96-109). Abdullah İbni Abbas'tan (ö.68/687) “bir secde için bile olsa namaz kılması için çocukları uyandırın” sözü nakledilmiştir. Yine tâbiünden İbrahim en-Nehaî'nin (ö.96/714) “çocuklara dişleri çıkmaya başlayınca namaz öğretilirdi”, “ yirmiye kadar saymaya başlayınca çocuklara namaz emredildi” ve “sağını ve solunu bildiği zaman çocuklara namaz öğretilirdi” sözleri rivayet edilmiştir (Ertürk, 2002, s. 70). Hz. Muhammed'e (sav) atfedilen hadislerin, sahabe ve tâbiünden gelen rivayet ve nakillerin ve uygulamaların, Müslüman birey ve toplumların gerek erken gerekse geç çocukluk dönemlerinde çocuklara namaz eğitim ve öğretimi verilmesi konusunda dikkat çeken bir hassasiyetin oluşmasında etkili olduğu sonucu çıkarılabilir.

Namaz kılarken dikkat edilmesi gereken ve yerine getirilmesi fihhi olarak zorunlu olan hususlardan biri de kıraat şartıdır. Bu, namazda Kur'an-ı Kerim'den Fatiha süresinin ve belirli bir oranda ayetin tilaveti veya okunması anlamına gelmektedir (Zuhaylî, t.y., ss. 624-662). Ayrıca Kur'an okumayı ezberden gerçekleştirme gerekliliği de söz konusudur (Bozkurt, 1997, s. 74). Kur'an'ın tarifıyla ilgili olarak, okunmak suretiyle ibadet edilen kutsal bir kitap oluşuna vurgu yapılmaktadır (Işık, 2022, s. 383). Tüm bunlar dikkate alındığında İslam geleneğinde çocuklara namaz eğitim ve öğretimine ehemmiyet verilmesi, Kur'an'ın öğretilmesi, bunun da ötesinde hıfz ettirilmesini de beraberinde getirmiştir.

İslam eğitim tarihi kaynaklarında akil baliğ olup yetişkin olduklarında yerleşmiş bir davranış haline getirmek amacıyla çocuklara Müslümanların namaz eğitimi verdikleri değinilmektedir. Bunun tabii bir sonucu olarak namazda Kur'an'dan belli bir miktar ayet tilavetinde bulunma şartını yerine getirebilmelerini sağlamak amacıyla da çocukların Kur'an'ı öğretimine önem verdiği zikredilmektedir (Kabîsi, 1966, ss. 30-32).

Çocukların da ifa etmeleri hususunda büyük ehemmiyet verilen İslamiyet'in temel esaslarından biri olan namaz ibadetinin geçerli olabilmesi için Kur'an-ı Kerim'den ezbere Fatiha süresinin ve yine fihhi olarak asgari seviyesi belirlenmiş oranda ayetin okunma zorunluluğu çocuklara Kur'an öğretiminin verilmesine dair en önemli motivasyon kaynaklarından biri olmuştur.

1.4. Kur'an Okumanın Bir İbadet Olarak Telakki Edilmesi

Kur'an okunması, öğretilmesi ve dinlenilmesi, namaz kılmak, oruç tutmak ve zekât vermek gibi bir ibadet olarak değerlendirilmiştir (Miras, 1991, s. 45). Kur'an-ı Kerim'in okunmasının ibadet oluşuna dair klasik kaynaklardaki rivayetlerin çokluğu da bu konuda dikkat çeken bir husustur (el-Hindî, t.y., s. 526). Kur'an'ın okunması ve öğretilmesi farz ibadetler olarak değil de sünnet ibadetler kategorisinde değerlendirilmiştir (Şener, 2002, s. 409). Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu, İbn Âbidîn'in Reddü'l-muhtâr isimli kitabını kaynak göstererek “okunan Kur'an-ı Kerim'i dinlemenin hükmü nedir?” şeklindeki soruya şu şekilde cevap vermiştir: “Kur'an-ı Kerim'i okumak ibadet olduğu kadar, onu dinlemek de farz-ı kifâye olarak nitelenen bir ibadettir” (*Okunan Kur'an-ı Kerim'i dinlemenin hükmü nedir?*, 2017).

İslam dünyasında genel olarak fikhen akil-baliğ olana kadar iman etme ve namaz kılma, oruç tutma ve hacca gitme gibi ibadet-i mersumeleri ifa etme hususunda çocukların dini sorumlulukları bulunmadığı görüşü hâkimdir. Bununla birlikte Mutezile ve Hanbeli gibi itikadi ve fihhi bazı mezheplerde çocukların da dini sorumlulukları olduğuna dair bir kanaat bulunmaktadır. Bu bağlamda Mutezile mezhebine göre kişinin söz ve fiillerinin sebep ve sonuçlarını idrak edebilme yetisinin bulunduğu dönemi ifade eden temyiz çağından itibaren

çocuk Allah'a iman etmekle yükümlüdür. Hanbeli mezhebinde ise çocuğun, on yaşına girdikten sonra namaz kılma ve oruç tutma ile mükellef olduğu görüşü bulunmaktadır (Bardakoğlu, 1999, s. 535).

Müslüman geleneğinde Kur'an-ı Kerim'i okumanın, okutmanın bir ibadet, dinlemenin ise dini bir zorunluluk olması, tüm bu davranışları gerçekleştirebilmek için Kur'an eğitimi gerekli kılmıştır. Bu nedenle Müslümanlar İslam'ın zuhurunun çok erken dönemlerinden itibaren sadece bireysel değil, kurumsal olarak da merkezinde Kur'an öğretiminin yer aldığı eğitim anlayışına sahip kurumlar inşa etmişlerdir. Günümüzde Türkiye'de özellikle çocukların eğitim gördüğü Kur'an Kursları ve yaz Kur'an kurslarının verildiği camiler bu niteliktedir. Dünyanın muhtelif Müslüman coğrafyalarında geçmişte küttab, mektep, sıbyan mektebi gibi isimler taşıyan ve halen dünyanın farklı ülkelerinde mahalli isimler altında varlığını devam ettiren (Kavas, 2019) eğitim kurumları da mevcuttur.

İslam'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'in okunmasının ibadet oluşu ve namaz ibadetinin geçerliliği için asgari oranda ayeti ezberden okuma zorunluluğu, çocukların eğitiminde de Kur'an öğretimine azami oranda önem verilmesi gerekliliğini beraberinde getiren en önemli motivasyon kaynaklarından biri olmuştur.

1.5. İslami Temel Eğitimin Kur'an Öğretimine Dayandırılması

Eğitim insanın gelişim basamakları dikkate alınarak kademeli bir şekilde gerçekleştirilmektedir. İlköğretim kademesinin birinci seviyesini oluşturan ilkököl döneminde çocuklara ana dili, matematik ve hayat bilgisine dair çok temel bilgi ve becerilerin kazandırılması hedeflenmektedir. Böylece çocuklar gerek daha sonraki eğitim-öğretim kademelerinde ileri seviye eğitimlerini kolaylaştıracak ön koşul öğrenmeleri gerekse toplumsal hayatta kullanabilecekleri temel bilgi ve becerileri edinmiş olmaktadır (Sarınbaş & Babadağ, 2015, ss. 18-34).

Müslüman geleneğinde de eğitimin kademelendirildiği, her kademenin de kendi içinde derecelendirildiği görülmektedir (Uzunçarşılı, 2014, s. 85). Hatta her bir dersin veya ilimin de iktisâr, iktisâd ve istiksâ olmak üzere üç seviye şeklinde öğretiminin gerçekleştirildiği görülmektedir. Kur'an-ı Kerim öğretiminde Kur'an'ı tecvid kaideleriyle öğrenme iktisâr, başından sonuna kadar ezberleme (hıfz etme) iktisâd ve kıraatleriyle okuyabilme ise istiksâ seviyesi olarak nitelendirilmiştir. Çocukların iktisâr seviyesinde Kur'an eğitimi almaları hedeflenmiştir (*Kevâkib-i Seb'a Risâles*, 2015, ss. 71-72). Klasik İslami eğitim sisteminin genel hatalarıyla küttab/mektep ve medrese şeklinde birbirini takip eden iki kademedен oluştuğunu söylememiz mümkündür. Osmanlı devletindeki yayın kullanımı ile sıbyan mektepleri çocukların öğrenim gördüğü temel eğitim kurumlarıdır. Buralarda çocuklar, medrese kademesinde alacakları eğitime hazırlayıcı ve ön koşul öğrenmeleri gerçekleştirmektedirler. Medreselerde verilen eğitimi nihai hedefinin Kur'an'ı anlamaya yönelik olduğunu düşündüğümüzde (Fazlıoğlu, 2003, s. 108; Şahin & Göküş, 2020, ss. 1063-1064), sıbyan mekteplerinde verilen temel eğitimin merkezinde Kur'an'ı yüzünden okuma öğretimine dayandığı sonucuna varmak mümkündür. Makdisi (2015, s. 55), çocukların eğitim gördüğü mekteplerdeki öğretimin, cami halkalarındaki ve medreselerde verilen eğitime hazırlayıcı mahiyet taşıdığına vurgu yapmaktadır.

İbni Haldun da çocukluk döneminde gerçekleşen öğrenmelerin, ergenlik ve yetişkinlik çağlarındaki eğitim ve öğretimlerin üzerinde gerçekleşeceği sağlam bir temel niteliğinde olduğuna vurgu yapmıştır. Bu bağlamda çocukluk dönemindeki Kur'an öğretiminin, daha sonraki dönemlerde tahsil edilecek dini ve akli ilimlerin elde edilmesi için elzem oluşuna dikkat çekmiştir (İbn Haldûn, 2001, s. 740).

Osmanlı devletinin son yüzyılında ilköğretimin zorunlu kılınması çalışmaları doğrultusunda halkın dinen cahil kalmaması için (Berkes, 2003, s. 180) çocuklara temel dini bilgiler ile Kur'an-ı Kerim'in mutlaka ilköğretim seviyesinde öğretilmesi gerektiği üzerinde durulmuş ve buna dair padişah fermanları çıkarılmıştır (Akyıldız, 2018, ss. 264-267; Koçer, 1991, ss. 41-42; Mahmud Cevat, 2001, ss. 4-10).

İslam coğrafyasının bazı bölgelerinde ve bir takım Müslüman toplumlarda çocukların eğitimi, Kur'an'ı Kerim öğretimi ile sınırlı tutulmuştur. Bu eğitimin Kur'an'ın yazılışı (kitabet) ve farklı okunuş biçimlerini (kıraatleri) kapsar mahiyette olduğu görülmektedir. Kur'an'ın çok iyi öğretilmesi ve öğrenilmesi amacıyla diğer Arapça dil bilgisi, hadis gibi dini ilimlerin öğretimi hiçbir şekilde eğitim programında yer almamıştır. Akil-baliğ, ergenlik çağına gelinceye kadar çocuklara bu şekilde eğitim anlayışının pratiği, İbni Haldun'a göre Mağrip ve çevresindeki Müslüman toplumlarca benimsenmiş ve buralarda Kur'an'ın kitabeti, kıraati ve hıfzı (ezberlenmesi) diğer toplumlara göre daha fazla gelişmiştir İbn Haldun, 2001, s. 740). Nitekim çocukların eğitim gördüğü mekteplere, bazı Müslüman coğrafyalarda "Kur'an küttabı" denilmiş olması bunu destekler mahiyettedir (Bozkurt, 1993, s. 543).

Müslüman geleneğinde çocuklukta Kur'an öğretimi, genel olarak çocukluk sonrası ileri düzeydeki dini ve akli ilimler öğrenme alanları için ön koşul niteliğinde temel ve hazırlayıcı bilgi ve becerilerin kazandırılması anlamına geldiği söylenebilir. Bunun yanında toplumsal yaşama rengini veren Kur'an-ı Kerime karşı bir sevgi ve saygının çocuklara kazandırılması hedeflendiği ifade edilebilir. Böylece çocuklar, ileri seviye dini öğrenmelere ve Müslüman toplumların yaşantısına kaynaklık eden, Kur'an'ı öğrenerek hayata hazırlanmış olmaktadır.

1.6. Kur'an'ın Tüm İlimleri ve Bilgileri İçerdiği Anlayışı

Müslüman coğrafyanın büyük kısmına seyahat eden Evliya Çelebi çocukların eğitim gördüğü, onun tabiriyle heca eğitiminin alındığı sıbyan mekteplerine eserinde yer vermiştir. Bu mekteplerde çocuklara öncelikle Kur'an'ı Kerim'in öğretildiği, bu eğitimin de Kur'an'daki Bakara süresinin "Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur" mealindeki otuz ikinci ayetinin taşıdığı anlayışla gerçekleştirildiğini ifade etmektedir (E. Çelebi, 2003, s. 12).

İslam düşünce geleneğinde Kur'an-ı Kerim'in tüm ilimlerin ve bilgileri kaynağı olduğuna dair bir yaklaşım söz konusudur. "Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık." (En`âm, 6/38) "Yaş ve kuru hiçbir şey yoktur ki apaçık bir Kitap'ta olmasın." (En`âm, 6/59) "Sana her şeyi açıklayıcı Kitabı indirdik." (Nahl, 16/89) mealindeki ayetler ile evrenle ilgili tekvini ayetlerin zahiri anlamlarından hareketle Kur'an'ın kâinattaki her şeyi kapsayıp, içerdiği şeklindeki anlayışa dayanan, ortaya çıkışı Abbasiler dönemine kadar giden ve günümüzde ilmi veya bilimsel tefsir olarak adlandırılan bir Kur'an'ı yorumlama biçimini doğurmuştur (Çağrı, 2002, s. 392; Demir, 2010, ss. 402-403).

İlmi Kur'an anlayışının eğitimdeki yansımalarından biri de dini ve diğer sosyal ve fen bilimlerinin ve bilgilerinin kaynağının Kur'an olmasından dolayı ergenlik çağında alacağı eğitime zemin oluşturmak amacıyla çocuklara Kur'an öğretimine Müslümanların önem vermesi şeklinde olmuştur (İbn Haldun, 2001, ss. 740-741). Nitekim İslam eğitim tarihinde bireyin eğitimine önce Kur'an'ı yüzünden okumayı öğrenmekle başlanması üzerinde durulmuştur. Daha sonra Kur'an'ın ezberlenmesi öğretimi anlamına gelen hafızlık ile eğitime devam edilmesi, bireyin yetenek ve istidadı çerçevesinde başta Kur'an ilimleri olmak üzere, diğer meşru denilen ilimler ile öğrenme-öğretme sürecinin sürdürülmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (Bayraktar, 2006a, s. 91).

İslam coğrafyasının anadili Arapça olan bazı toplumlarında çocukların eğitiminde Kur'an'ın öğretimine daha fazla ağırlık verilmesine rağmen bunun yanında Arapça gramer, kompozisyon, şiir ve güzel yazı (hat) gibi temel bilgilerin kazandırılmasına veya derslerin verilmesine de önem ve özen gösterilmiştir. Bu yaklaşım geçmişte Endülüs'te benimsenmiştir. Hicaz, Irak ve Şam coğrafyalarında ise Kur'an ile birlikte diğer ilmlerin yanı sıra, yazı öğretimine daha fazla önem verilmiştir. (İbn Haldûn, 2001, ss. 740-741) Arapçanın en ileri ve en mükemmel örneği Kur'an olduğundan, çocuklara Kur'an öğretimiyle birlikte kompozisyon, hitabet ve şiir gibi diğer Arapça dersleri öğretilmiştir. Makdisi ise ilköğretim çağında çocuklara, Kur'an eğitiminde Arapça gramer ve şiir derslerinin verilmesini, Kur'an ayetlerindeki kelime ve kavramları daha iyi anlamaya yönelik olduğu görüşündedir (Makdisi, 2019, s. 189). Bu bağlamda sahabelerin Kur'an-ı Kerim'i anlamak için öncelikle hadislere, sonra Arap dili ve şiirine müracaat etmeleri çocuklara Kur'an ile birlikte doğrudan onu anlamayı sağlayacak ilimlerin öğretilmesinin de temelini oluşturur niteliktedir (Birişik, 2002, s. 401). Dolayısıyla Kur'an öğretimi ile Arapça dili ve edebiyatının öğretimi arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Kur'an tüm ilimlerin olduğu gibi, Arap dili ve edebiyatının temel kaynağı, şahidi veya ana referansı konumundadır.

Kur'an-ı Kerim'in tüm bilgi ve bilimlerin kaynağı olduğuna dair anlayış, İslam eğitim geleneğinde Kur'an öğretimine öncelik verilmesinin en önemli etkenlerin başında gelmiştir. Kur'an'ın Arapçanın en mükemmel yazılı metni ve referans kaynağı olması da çocukluk döneminde Kur'an öğretimine ağırlık verilmesini beraberinde getirmiştir.

1.7. Çocukluk Döneminin Kur'an Öğretimine Uygunluğuna Dair Kanaat

İslam eğitim geleneğinde çocuğun eğitiminde “ağaç nasıl fidanken eğiliyorsa, insan da ancak çocukken terbiye edilebilir”(Akyüz, 2014, ss. 115-116) anlayışı hâkimdir. İslam düşüncesinin şekillenmesinde çok etkili olan Gazali, çocuk kalbini maddi ve manevi olarak biçimsiz olan balmumuna benzetmektedir. Bununla birlikte çocuk, her türlü şeklin verilebildiği saflığa ve öze sahip bir yapıdadır (Dodurgalı, 1998, s. 98; Gazzâli, 2005, s. 99). Bu nedenle çocuğa verilen öğretim ve gerçekleştirilen öğrenmeler, taşın üstüne yazılan ve kolay kolay silinmeyen yazıya benzetilmektedir (Gazzâli, t.y., s. 227). Özellikle ilk çocukluk dönemi, insan yaşamının altın çağı olarak nitelendirilmektedir (Cebeci, 1996, s. 38). Bu dönemde kazanılan davranışların insanın daha sonraki dönemlerinin biçimlenmesinde çok etkili olduğu söylenmektedir. Bu çağdaki eğitim, çocuğun sağlıklı bir şekilde dini ve ahlaki bir kimlik ve kişilik kazanmasında oldukça önemli görülmüştür (Gazzâli, 1975, s. 169; Göküş, 2016, s. 1349, 2020a, s. 114; Toksöz, 2012, ss. 60-61).

Hız. Muhammed'e (sav) izafe edilen bir hadis, “kim çocukluğunda veya gençliğinde Kur'an'ı öğrenirse Kur'an onun etine ve kanına karışır”(el-Hindî, t.y., s. 532) şeklinde bir anlam taşımaktadır. Bu hadis bağlamında İslam eğitim tarihçilerinin yaptığı değerlendirme, çocukluk döneminde öğrenmelerin daha hızlı gerçekleştiği ve kalıcı izli davranışa dönüştüğü şeklindedir (Bayraktar, 2006b, s. 46). Aynı zamanda Müslüman geleneğinde Kur'an okuma becerisini daha küçük yaşlarda edinen bir çocuğun, duyuşsal olarak gönlünde Allah'a iman etme konusunda bir yatkınlık oluşacağına ve bunun da ötesinde kalbinde imanın kök salmasına etki edeceğine dair bir kanaat mevcuttur (İbn Haldûn, 2001, s. 740; Selçuk & Bilgin, 1995, s. 6).

İbni Sina'ya (ö.1037) göre kötü huyları ve olumsuz davranışları kazanmadan çocuğun eğitimine başlanmalı, bu amaçla mektebe gönderilip öncelikle Kur'an öğretilmeli ve temel dil, din, ahlak, beden, sanat ve meslek bilgileri kazandırılmalıdır (Akyüz, 2014, s. 28). Klasik anlamda İslami anlayışta bir çocuğun eğitiminden baba sorumludur. Babanın çocuğuna karşı sorumlulukları arasında ona güzel isim vermesi, akli başında ve vicdanlı

bir sütanne temin etmesi, erken çocukluğun hemen akabinde sünnet ettirmesi ve bir muallimden Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumasını ve ezberlemesini sağlaması yer almaktadır (Akyüz, 2014, s. 114).

Çocuğun dini ve ahlaki davranışları kazanmasında çocukluk çağındaki öğrenmelerin daha kalıcı izli olması ve ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki kişilik yapısının oluşumundaki inşa edici(Göküş, 2019, ss. 139-150, 2020b, ss. 232-233) rolü nedeniyle çocukken alınan Kur'an öğretimine Müslümanların ayrı bir önem verdikleri anlaşılmaktadır.

1.8. Çocukların Potansiyel Dindar Olarak Algılanması

Modern çağlara kadar dünyanın genelinde var olan çocukluk anlayışının çocuklara Kur'an öğretme motivasyonlarından biri olduğu söylenebilir. Bu anlayışa göre çocuk, "minyatür/küçük yetişkin" olarak görülmektedir (Öztan, 2013, s. 16). Tüm dünyadaki din mensuplarının olduğu gibi Müslümanların da daha çocuk yaşta, dinlerinin inananı yaratma çabası içerisinde olmaları bilinen bir gerçektir. İslam'a göre insan fitraten, potansiyel olarak Müslüman olarak, bir başka ifadeyle İslam fitratı üzere yaratılmıştır. "İslâmî öğretiye göre insanın ilk yaratılış durumu, temiz ve günahsız, gelişmeye ve olgunlaşmaya hazır ve elverişli, insan olmanın ve insanca yaşamanın gerektirdiği bütün imkân ve özellikleri bünyesinde taşıyan bir potansiyel tamlığa sahiptir" (Karaman vd., 2012, s. 312). Bu bağlamda İslami anlayışla çocuğun potansiyel olarak "minyatür/küçük Müslüman yetişkin" olarak temiz bir fitratla dünyaya geldiği söylenebilir. Çocuğun gelişim aşamalarından yetişkinliğe geçerken inşa edeceği Müslüman kimliğinin şekillenmesinde ve bu kimliğinin içeriğinin oluşmasında Kur'an öğretilerinin olması tabii bir durumdur. İşte fitraten Müslüman, bir başka ifadeyle objektif dini, İslam olan kişinin, sübjektif dininin de İslam olması için eğitiminde Kur'an öğretimi çok önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Bu bağlamda Müslümanların çocuğun eğitiminde Kur'an öğretimini öncelikli görmesi ve merkeze alması anlaşılır bir durumdur. Bu öğretiminin içeriği ve nasıl olması gerektiği ayrıca incelenmesi ve tartışılması gereken bir olgudur.

Sonuç ve Değerlendirme

İslam dinin, kültür ve medeniyetinin temel kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Gerek objektif gerekse sübjektif din anlayışına rengini veren referans merciidir. Bu nedenle tüm Müslüman toplumlar Kur'an öğretimine büyük önem vermişlerdir. İslamiyet'in zuhurunun ilk yıllarında İslam eğitiminin hedef kitlesi yetişkinleri kapsamakta iken zamanla çocuklar da bu kitlenin içerisine dâhil olmuştur. Çocukların eğitiminde de Kur'an öğretimi başat bir yere sahip olmuştur.

Her insanın davranışlarının temellinde onu harekete geçiren, güdüleyen ve motive eden saiklerin olması tabii bir durumdur. Müslüman birey, topluluk ve toplumların çocuk eğitiminde, Kur'an öğretimine ayrı bir önem vermelerinin altında dikkat çekici bazı motivasyon unsurlarının olduğu fark edilmektedir. İnsanların tutum ve eylemlerinde, zamanla yerleşmiş davranışlara dönüşen ve psiko-sosyal olgu olarak geleneğin önemli etkisi bulunmaktadır. Çocuk eğitiminde, Kur'an öğretiminin yer almasındaki en önemli ve temel motivasyonlardan biri de kaynağını ve gücünü Kur'an ayetlerinin yorumları ve Hz. Muhammed'e izafe edilen hadislerin şerhleri ile buna bağlı olarak gerçekleştirilen uygulamalara dayanan geleneksel anlayıştır. Bu geleneksel olgu birçok faktörü etkilemiştir. Kur'an okumak nafil bir ibadet olarak kabul edilir ve kişiyi uhrevi bir mükâfata eriştireceğine inanılır. Ayrıca çocukların işleyeceği güzel davranışların, onların ana-babalarına sadaka-ı cariye kabilinden sevap kazandıracağına dair inanç da çocuklara Kur'an öğretiminde kendini hissettiren önemli etkenlerdendir. Namazın kabul şartlarından biri de asgari oranda Kur'an'dan ezbere ayet okumaktır. Çocukların da namaz kılmalarını tavsiye

eden ve hatta bu konuda ısrarcı olunmasını salık veren rivayetler bulunmaktadır. Buna göre namazda kıraat şartı ve çocuklara namazı emreden hadislerin varlığı, Kur'an öğretiminin çocuk eğitimindeki etkinliğini anlaşılır hale getiren hususlardır.

İslami eğitimin nihai hedefi Kur'an-ı Kerim'in öğretilerini anlamak, hayata tatbik etmek ve anlatmaktır. Bu bağlamda mektep ve medrese şeklinde kademelenen klasik İslami örgün eğitim sisteminin ilk aşamasını çocukların eğitim aldığı mektep eğitimi oluşturmaktadır. Mekteplerde ise medrese eğitimi için gerekli bilişsel, duyuşsal ve devinışsel ön koşul öğrenmelerin gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. Medreselerde verilen eğitimin genel olarak Kur'an ekseninde dini ilimlerin tahsiline yönelik olduğu düşünöldüğünde, çocukların eğitim gördüğü mekteplerdeki eğitimin merkezinde Kur'an öğretiminin yer alması daha anlamlı hale gelmektedir. Hatta İslam coğrafyasının bazılarında Kur'an'ı iyice öğrenip bellemeleri için çocuk eğitiminde Kur'an öğretiminden başka hiçbir derse yer verilmemiştir. Kur'an'ı yorumlama anlayışları arasında bilimsel/ilmi tefsir yaklaşımı da bulunmaktadır. Buna göre tüm bilgi ve bilimler öz veya içkin olarak Kur'an'da bulunmaktadır. Bu nedenle bu anlayış, temel eğitim aşamasında çocuklara Kur'an öğretilmesi şeklinde kendisini hissettirmiştir.

Çocukluğun her türlü bilgi, duyu ve becerileri kazanmaya en elverişli dönem kabul edilmesi şeklindeki pedagojik yaklaşım aynı şekilde İslami eğitimin temelini oluşturan Kur'an öğretimine çocukluk çağında önem ve özen gösterilmesi olarak tebarüz etmiştir. Çocuklara çok erken yaşlardan itibaren Kur'an öğretimi verilmesi konusunda Müslümanlarda oluşan hassasiyetin temelinde dini öğretilerin yorumlanması ve uygulanması ile yerleşen dini geleneksel kanaat, tutum ve uygulamaların baskın olduğu anlaşılmaktadır. Motivasyonlara bir bütün olarak bakıldığında pedagojik hassasiyetin çok belirgin olmadığı ifade edilebilir. Çocukluk döneminin öğrenmeye en elverişli dönem olduğu şeklindeki kanaat da pedago-teolojik bir görünüm arz etmektedir. Çocuklara Kur'an öğretim motivasyonlarını modern çağlara kadar dünyanın genelinde var olan çocukluk anlayışıyla da izah etmek mümkündür. Bu anlayışa göre çocuk, "minyatür yetişkin" olarak görölmektedir. Tüm dünyadaki din mensuplarının olduğu gibi Müslümanların da daha çocuk yaşta, dinlerinin inananını yaratma çabası içerisinde oldukları söylenebilir. İslam düşüncesinde objektif olarak her insan İslam fitratı üzere doğar, aile gibi çevre şartlarının etkisiyle bireyin sübjektif dini oluşmaktadır. Kişiyeye Müslüman sıfatı kazandıran temel bilgilerin Kur'an'da yer alması, Müslümanların çocuk eğitiminde Kur'an öğretimine yer vermeleri konusunda oldukça hassas davranmalarına sebep olmuştur. Bu hassasiyetin temelinde çocukların, "potansiyel dindar" veya "küçük/minyatür Müslüman/yetişkin" algısının yer aldığı çıkarımında bulunulabiliriz.

Çocuklara verilen Kur'an eğitiminin İslam coğrafyasının genelinde anlama temelli değil de yüzünden okumaya dayandığı fark edilmektedir (Kocaman & Sakalioğlu, 2021). Nitekim Türkiye'de Kur'an kurslarında uygulanmak üzere hazırlanan "Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı" daha 2018 yılında hazırlanmıştır (DİB, 2018). Her ne kadar Arapça dil bilgisi gibi Kur'an'ı anlamaya yönelik derslerin verildiği tarihi bilgilere yansısı da bunun genel olmadığı, İslam coğrafyasının belirli bölgelerinde uygulama pratiği bulduğu anlaşılmaktadır. Kur'an öğretiminin onun anlam dünyasını kapsamaması ile ilgili zaman zaman maksadını aşan eleştiriler yapılabilmektedir. Kur'an öğretimi aslında bir dil öğrenme ameliyesidir. Yabancı dil öğretiminde okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin bireye veya öğrenciyeye kazandırılması hedeflenir (Çeltik, 2022, ss. 107-131). Çocuklara Kur'an öğretiminde –en azından ana dili Arapça olmayan Müslüman coğrafyalarda- sadece "okuma" becerisinin kazandırıldığı fark edilmektedir. Bu bağlamda Arapça yazılı metin olması hasebiyle Kur'an'ı

anlamaya yönelik bir eğitim anlayışının benimsenmesi, çocuklara Arapça dil öğretimi gerçeği üzerinde durulması gereken bir husustur.

Kaynakça | References

- Akyıldız, A. (2018). *Osmanlı Merkez Bürokrasisi*. Timaş Yayınları.
- Akyüz, Y. (2014). *Türk Eğitim Tarihi*. Pegem Akademi.
- Altıkulaç, T. (2011). *Yüce Kitabımız Hz. Kur'an*. TDV Yayınları.
- Bağçeci, M. (1994). Ecir. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 10, s. 383). TDV Yayınları.
- Baltacı, C. (2005). *XV.-XVI. Asırda Osmanlı Medreseleri: C. I. Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları*.
- Bardakoğlu, A. (1999). Ehliyet. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 20, ss. 488-491). TDV Yayınları.
- Başkurt, İ. (2007). *Din Eğitimi Açısından Kur'an Öğretimi ve Yaz Kur'an Kursları*. Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Bayrakçeken, S., Canpolat, N., Oktay, Ö., & Samancı, O. (2021). Motivasyon Kuramları Çerçevesinde Öğrencilerin Öğrenme Motivasyonlarının Arttırılması: Bir Derleme Çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(2), 677-698.
- Bayraktar, M. F. (2006a). *İbn Cema'a'dan Öğretmen ve Öğrencilere Öğütler*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Bayraktar, M. F. (2006b). *İbn Sahnûn Eğitim Öğretimin Esasları Âdâbu'l-Muallimîn*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Berkes, N. (2003). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Yapı Kredi Yayınları.
- Birişik, A. (2002). Kur'an (Kur'an İlimleri). İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 26, ss. 401-404). TDV Yayınları.
- Bozkurt, N. (1993). Dârülkurrâ. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 8, ss. 543-545). TDV Yayınları.
- Bozkurt, N. (1997). Hâfiz. İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 15, ss. 74-78). TDV Yayınları.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. el-. (2000). Sahih-i Buhârî. İçinde *Mevsuatü'l-hadîsi'l-şerîf el-Kütübü's-sitte* (3. bs). Darussalam.
- Canan, İ. (2000). *Peygamberimizin Sünnetinde Terbiye*. Milsan Basın Sanayi Anonim Şirketi.
- Cebeci, S. (1996). *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi*. Akçağ.
- Cezerî, E.-H. Ş. M. b. M. b. M. b. A. b. Y. (1985). *En-Neşr fi'l-kurâ'âti'l-'aşr: C. I-II. y.y.*
- Çağrıncı, M. (2002). Kur'an (Mahiyeti). İçinde *Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 26, ss. 390-393). TDV Yayınları.
- Çelebi, A. (1998). *İslam'da Eğitim-Öğretim Tarihi*. Damla Yayınevi.
- Çelebi, E. (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi* (C. 1). Yapı Kredi Yayınları.
- Çeltik, H. (2022). Yabancı Dil Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisi Üzerine Bir İnceleme Çalışması. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 11(31), 107-131.
- Çetin, A. (2013). *Kur'an Okuma Esasları*. Emin Yayınları.
- Demir, Ş. (2010). Kur'an'ın Bilimsel Veriler Işığında Yorumlanmasına Eleştirel Bir Yaklaşım. İçinde *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar* (ss. 401-424). İlim Yayıma Vakfı Kuran Akademisi.
- DİB, D. İ. B. (2018). *Kur'an'ı Anlama Temel Öğretim Programı*. <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr/detay/504/ku'ran'i-anlama-temel-ogretim-programi>
- Dodurgalı, A. (1998). *Ailede Çocuğun Din Eğitimi*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Ebu Davud. (2000). Sünenü Ebi Davud. İçinde *Mevsuatü'l-hadîsi'l-şerîf el-Kütübü's-sitte* (3. bs). Darussalam.

- el-Hindî, M. (t.y.). *Kenzü'l-Ummal fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl* (C. 1). Muessesetü'r-risale.
- Ercan, E. (2021). *Motivasyon Nedir? Motivasyon Nasıl Sağlanır?* [Eğitim]. Hayatın Ritmi. <https://hayatinritmi.com.tr/motivasyon-nedir-motivasyon-nasil-saglanir/#:~:text=Motivasyon>
- Ertürk, M. (2002). *Çocuğun Dinî Eğitiminde Kullanılan Bir Hadis ve Tahlili*. 2(2), 53-79.
- Fazlıoğlu, Ş. (2003). *Manzûme fî Tertîb el-Kutub fî el-Ulûm ve Osmanlı Medreselerindeki Ders Kitapları. Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 97-110.
- Gazzâlî, İ. E. H. M. bin M. (1975). *İhyâü Ulûmi'd-Dîn: C. III*. Bedir Yayınları.
- Gazzâlî, İ. E. H. M. bin M. (2005). *İhyâü ulûmi'd-dîn* (4. bs, C. 3). Daru'l-kutbu'l-ilmiyye.
- Gazzâlî, İ. E. H. M. bin M. (t.y.). *Mizanu'l-Amel*. Daru'l-ma'rife.
- Göküş, Ş. (2016). *Diyanet İşleri Başkanlığı Hutbelerinde Çocuk ve Çocuk Eğitimi (2010-2015). İçinde Geçmişten Günümüze Şehir ve Çocuk II* (ss. 1345-1353). Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Göküş, Ş. (2019). *Gençlerde Ahlakî Değerlerin İnşasında Akran Rol Modelliğinin Önemi. Türk Akademik Araştırmalar Dergisi Multidisipliner Kongresi (18-20 Ekim/Saraybosna)*, 139-150.
- Göküş, Ş. (2020a). *II. Meşrutiyet Dönemi İslamcı Çizgideki Süreli Yayınlarda Aile ve Çocuk Eğitimi. Artuklu Akademi*, 7(1), 99-124.
- Göküş, Ş. (2020b). *Türkçülük Akımında Eğitim ve Din Eğitimi*. İlahiyat Yayınları.
- Işık, A. (2022). *Kıraat* (C. 25, ss. 425-432). TDV Yayınları.
- İbn Haldûn. (2001). *Mukaddime*. Daru'l-Fikr.
- İbn Sahnûn, M. (1972). *Kitabu Adabi'l-Muallimin*. y.y.
- Kabîsi, E.-H. A. İ. M. İ. H. el-Maruf el-Fakih el-Kayravanî. (1966). *İslam'da Öğretmen ve Öğrenci Münasebetlerine Dair Geniş Bir Risale (er-Risaletu'l-Mufassala li Ahvali'l-Muteallimin ve Ahkami'l-Muallimin ve'l-Muteallimin)*. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- Karadaş, C. (2009). *Sevap. İçinde Diyanet İslam Ansiklopedisi* (C. 35, ss. 581-582). TDV Yayınları.
- Karaman, H. (1998). *Adet. İçinde Diyanet İslam Ansiklopedisi* (ss. 369-373). TDV Yayınları.
- Karaman, H., Çağrııcı, M., Dönmez, İ. K., & Gümüş, S. (2012). *Kur'an Yolu Tefsiri* (C. 4). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kavas, A. (2019). *Afrikalı Müslümanların Vazgeçemediği Eğitim Yuvası: Kur'an Okulu* (Afrika Eğitim Politikaları). AFAM (Afrika Araştırmaları Merkezi). <https://afam.org.tr/afrikali-muslumanlari-vazgecedemedigi-egitim-yuvasi-kuran-okulu/>
- Kevâkib-i Seb'a Risâles*. (2015). Türk Tarih Kurumu.
- Kocaman, K., & Sakalioğlu, H. (2021). *Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Dinî Eğitim Kurumu Olarak Osmanlı Darülkurraları. Turkish Academic Research Review*, 6(5), 1447-1482. <https://doi.org/10.30622/tarr.1024230>
- Koçer, H. A. (1991). *Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi (1773-1923)*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Köylü, M., & Oruç, C. (2017). *Çocukluk Dönemi Din Eğitimi*. Nobel Yayınları.
- Mahmud Cevat, İ.-Ş. N. (2001). *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Târihçe-i Teşkilât ve İçrââtı -XIX. Asır Osmanlı Maârif Tarihi-*. Yeni Türkiye Yayınları.
- Makdisi, G. (2015). *Ortaçağ'da Yüksek Öğretim İslam Dünyası ve Hristiyan Batı*. Klasik Yayınları.
- Makdisi, G. (2019). *İslam'ın Klasik Çağında ve Hristiyan Batı'da Beşeri Bilimler* (3. bs). Klasik Yayınları.

- Miras, K. (1991). *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi: C. VII*. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Münâvî, M. A. (1972). *Feyzû'l-kadîr şerhu'l-Câmi 'i 'ş-sağîr*, (2. bs, 1-1). Daru'l-ma'rife.
- Nesâî, E. A. A. b. Ş. b. A. (2000). Sünenü'n- Nesâî. İçinde *Mevsuatü'l-hadîsi'l-şerif el-Kütübü's-sitte* (3. bs). Darussalam.
- Okunan Kur'an-ı Kerim'i dinlemenin hükmü nedir?* (2017). Diyanet İşleri Başkanlığı. <https://kurul.diyaret.gov.tr/Cevap-Ara/786/okunan-kuran-i-kerimi-dinlemenin-hukmu-nedir#>: (12.07.2017)
- Öztaş, G. G. (2013). *Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası* (2. bs). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sarıbaş, S., & Babadağ, G. (2015). Temel Eğitimin Temel Sorunları. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 3(1), 18-34.
- Selçuk, M. (1991). *Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler*. TDV Yayınları.
- Selçuk, M., & Bilgin, B. (1995). *Din Öğretimi (Özel Öğretim Yöntemleri)*. Gün Yayıncılık.
- Stearns, P. N. (2018). *Çocukluğun Tarihi*. Dedalus.
- Şahin, M., & Göküş, Ş. (2020). Antalya'da Bir İlim ve İrfan Merkezi: Elmalı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(71), 1062-1072.
- Şener, M. (2002). *Kur'an (Kur'an'la ilgili Fıkhi Hükümler)* (C. 26, ss. 409-412). TDV Yayınları.
- TDK, T. D. K. (2023). Güdü. İçinde *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. <https://sozluk.gov.tr/>
- Tirmizî, E. İ. M. b. İ. b. S. (2000). Câmîü't-tirmizî. İçinde *Mevsuatü'l-hadîsi'l-şerif el-Kütübü's-sitte* (3. bs). Darussalam.
- Toksöz, H. (2012). Osmanlı Klasik Dönem Ahlak Eserinde Çocuk Eğitimi. İçinde *Osmanlı Toplumunda Çocuk Olmak* (ss. 53-94). Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2014). *Osmanlı İlmîye Teşkilatı*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Zerkeşi, B. M. b. A. (1972). *El- Burhan fî Ulumi'l-Kur'an* (C. 1). y.y.
- Zeydan, C. (1329). *Medeniyet-i İslamiyye Tarihi: C. III*. Kanaat Matbaası.
- Zuhaylî, V. (t.y.). *El-Fıkhu'l-İslamî ve Ediletühu* (2. bs, 1-1). Daru'l-Fikr.

Structured Abstract

The main source of Islamic religion, culture and civilization is the Holy Quran. It is the reference authority that gives color to both objective and subjective understanding of religion. For this reason, all Muslim societies attach great importance to the teaching of the Quran. While the target audience of Islamic education in the first years of the emergence of Islam included adults, over time children were also included in this audience. Teaching the Quran has a dominant place in children's education.

It is natural that every person's behavior has underlying motives that motivate, drive and motivate him. It is noticed that there are some remarkable motivational elements behind the fact that Muslim individuals, communities and societies attach special importance to teaching the Quran in child education. Tradition, as a psycho-social phenomenon, has a significant impact on people's attitudes and actions, which turns into established behaviors over time. One of the most important and fundamental motivations for teaching the Quran in child education is that its source and power lies in the interpretations of the verses of the Quran and the Prophet Muhammad. It is a traditional understanding based on the commentaries of the hadiths attributed to Muhammad and the practices carried out accordingly. This traditional phenomenon has influenced many factors. Reading the Quran is considered a supererogatory act of worship and it is believed that it will lead the person to an otherworldly reward. In addition, the belief that children's good deeds will earn their parents rewards in the form of charity is one of the important factors that makes itself felt in teaching the Quran to children. One of the acceptance conditions for prayer is to recite at least a few verses from the Quran by heart. There are narrations that recommend that children also pray and even insist on this. Accordingly, the requirement of recitation in prayer and the existence of hadiths commanding children to pray are the issues that make the effectiveness of Quran teaching in child education understandable.

The ultimate goal of Islamic education is to apply and explain to life what the Holy Quran teaches. School education within the scope of child education constitutes the first stage of the gradual classical Islamic formal education system in the form of regular schools and madrasahs. In schools, it is aimed to realize the methods, affective and psychomotor prerequisites required for madrasah education. Considering that the education given in madrasahs is generally aimed at the collection of religious sciences in the consumption of the Quran, it becomes more meaningful that teaching the Quran is at the center of education in the schools where children are educated. In fact, in some of the Islamic geography, no other lesson other than teaching the Quran was given in children's education so that they could learn and memorize the Quran thoroughly. Among the understandings of interpreting the Quran, there is also a scientific approach. Accordingly, all knowledge and sciences are inherently or inherently found in the Quran. For this reason, this understanding made itself felt in the form of teaching children the Quran during the basic education stage.

The pedagogical approach of accepting childhood as the most suitable period to acquire all kinds of knowledge, emotions and skills is also manifested as giving importance and attention to the teaching of the Quran, which forms the basis of Islamic education, in childhood. It is understood that the basis of the sensitivity of Muslims regarding teaching the Quran to children from a very early age is dominated by religious traditional opinions, attitudes and practices established through the interpretation and application of religious teachings. When looking at motivations as a whole, it can be stated that pedagogical sensitivity is not very evident. The belief that childhood is the most

suitable period for learning also has a pedago-theological appearance. It is also possible to explain the motivations for teaching the Quran to children with the understanding of childhood that existed throughout the world until modern times. According to this understanding, the child is seen as a "miniature adult". It can be said that Muslims, like members of religions all over the world, are trying to create believers of their religion at a very young age. In Islamic thought, objectively, every human being is born with Islamic nature, and the individual's subjective religion is formed under the influence of environmental conditions such as family. The fact that the basic information that gives a person the title of Muslim is included in the Quran has caused Muslims to be very sensitive about including the teaching of the Quran in children's education. We can infer that the basis of this sensitivity lies in the perception of children as "potentially religious" or "little/miniature Muslim/adult".

It is noticed that the Qur'an education given to children in the Islamic geography is based on face reading rather than understanding. As a matter of fact, the "Basic Curriculum for Understanding the Quran", which was prepared to be implemented in Quran courses in Turkey, was prepared in 2018. Although it is reflected in the historical information that courses are given to understand the Quran, such as Arabic grammar, it is understood that this is not general and has found application in certain regions of Islamic geography. From time to time, criticisms can be made about the teaching of the Quran not covering its world of meaning, which exceeds its purpose. Teaching the Quran is actually a language learning process. In foreign language teaching, it is aimed to provide the individual or student with reading, writing, listening and speaking skills. It is noticed that in the training of teaching the Quran to children - at least in Muslim geographies whose native language is not Arabic - only the skill of "reading" is acquired. In this context, adopting an educational approach aimed at understanding the Quran, as it is an Arabic written text, and teaching Arabic language to children is an issue that should be emphasized.